

Michał Zieliński

Powaga rzeczy osądzonej a nadanie klauzuli wykonalności na rzecz współuczestnika jednolitego nie będącego stroną lub interwenienta ubocznego

STRESZCZENIE

Artykuł stanowi próbę konfrontacji koncepcji występujących w doktrynie i orzecznictwie na temat powagi rzeczy osądzonej i jej granic podmiotowych z aktualnym brzmieniem przepisów regulujących tę instytucję oraz przepisami dotyczącymi postępowania klauzulowego zapewniającymi możliwość dochodzenia roszczenia wskazanego w prawomocnym wyroku na drodze postępowania egzekucyjnego.

W ramach niniejszego artykułu autor przedstawia istniejące poglądy doktryny na temat wzajemnych relacji prawomocności wyroku i powagi rzeczy osądzonej oraz analizuje zagadnienie możliwości nadania klauzuli wykonalności zarówno przeciwko, jak i na rzecz interwenienta ubocznego, a także współuczestnika jednolitego niewskazanego w sentencji wyroku, przedstawiając w tym zakresie stanowisko doktryny oraz orzecznictwa.

Podsumowując powyższe rozważania, autor dochodzi do konkluzji, że w świetle obowiązujących przepisów prawa najbardziej adekwatna wydaje się być koncepcja powagi rzeczy osądzonej, której zakres podmiotowy ogranicza się do stron postępowania wskazanych w sentencji wyroku.

Słowa kluczowe: powaga rzeczy osądzonej, *res iudicata*, prawomocność, współuczestnictwo jednolite, interwencja uboczna, postępowanie klauzulowe, klauzula wykonalności

Michał Zieliński

The force of *res judicata* and granting the enforcement order in favour of a non-party uniform participant or a third party intervener

ABSTRACT

The article attempts to confront the concepts relating to the force of *res judicata* and its subjective limits present in the doctrine and jurisdiction with the current wording of the provisions regulating this institution and the provisions concerning enforcement-warrant proceedings which ensure a possibility to pursue a claim indicated in a judgment having the force of *res judicata* through enforcement proceedings.

In the following article, the author presents the existing assumptions of the doctrine regarding mutual relations between the validity of judgment and the authority of *res judicata*. The author also analyses the possibility of granting the enforcement order against as well as in favour of a third party intervener, but also a uniform participant not indicated in the operative part of the judgment from the standpoint of the doctrine and jurisdiction.

Taking into account the above mentioned considerations, the author concludes that in the light of the existing regulations, the concept of the force of *res judicata* whose subjective scope is limited to the parties to the proceedings indicated in the operative part of the judgement seems to be the most adequate.

Keywords: the force of *res judicata*, *res judicata*, legal validity, uniform participation, third party intervention, enforcement-warrant proceedings, the enforcement order

Problematyka powagi rzeczy osądzonej jest ściśle związana z instytucją prawomocności. Część autorów wręcz utożsamia pojęcie powagi rzeczy osądzonej z prawomocnością materialną orzeczeń¹. W celu rozważenia zależności występujących pomiędzy instytucją powagi rzeczy osądzonej, a możliwością nadania klauzuli wykonalności na rzecz interwenienta ubocznego, a także współuczestnika jednolitego niewskazanego w sentencji wyroku, trzeba w pierwszej kolejności wyjaśnić na czym polega powaga rzeczy osądzonej oraz co pod tym pojęciem się kryje, gdyż instytucja ta jest punktem wyjścia dla dalszych rozważań.

1

POWAGA RZECZY OSĄDZONEJ (*RES IUDICATA*)

Pojęcie *res iudicata* znane już było w prawie rzymskim. Z uwagi jednak na to że występowało początkowo w porządku prawnym, który nie znał pojęcia instancyjności, znaczyło ono tyle co rozstrzygnięcie sporu prawnego co do istoty. Po wprowadzeniu instancji w prawie rzymskim nie ustalono nowego znaczenia tego zwrotu i ciągle przyjmowano, że *res iudicata* to każdy wyrok, nawet gdy możliwe było jeszcze wniesienie od niego odwołania².

Pojęcie powagi rzeczy osądzonej zawsze było i jest sporne. W nauce wyodrębnia się szereg poglądów dotyczących tej instytucji, które można podzielić na dwie podstawowe grupy. Pierwsza z nich w literaturze określana jest mianem teorii materialnoprawnej prawomocności wyroku w procesie (zwana jest też teorią materialną). Przedstawiciele tej teorii widzą istotę prawomocności w oddziaływaniu wyroku na stosunek prawny będący przedmiotem ustalenia. Powaga rzeczy osądzonej zgodnie z tą teorią utrwała stan, jaki istniał poza procesem, tworząc jednocześnie dla niego nową podstawę prawną. Tym samym teorie materialne nie dopuszczają zarzutu, że sąd wydał wyrok sprzeczny z pozaprocesową, rzeczywistą sytuacją prawną. Teorie materialne tworzą tym samym „fikcję prawdy”, przyjmując, że jeśli sytuacja prawna nie była jeszcze w chwili wydania wyroku

¹ Por. P. Telenga, Komentarz do art. 366 k.p.c., [w:] *Komentarz aktualizowany do ustaw z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2014 nr 166374.

² W. Kufel, *Res iudicata*. Przegląd zapatrywań na istotę powagi rzeczy osądzonej w procesie cywilnym, *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 1/1964, s. 49 i n.

taka, jak orzeczono w wyroku, to stała się taką w chwili uprawomocnienia się wyroku³.

Zwolennicy drugiej grupy poglądów, tzw. teorii procesowej zaprzeczają temu, aby prawomocny wyrok w procesie cywilnym oddziaływał na stosunek materialnoprawny i stoją na stanowisku, że prawomocność wyroku tworzy jedynie skutki w dziedzinie prawa procesowego. Tym samym prawomocne orzeczenie wiąże sędziego w przyszłych procesach zawartymi w wyroku ustaleniami. Wśród przedstawicieli tej teorii można wyróżnić jeszcze dwa nurty, w zależności od tego, czy dopuszcza się ponowne rozpoznanie tej samej, prawomocnie osądzonej sprawy (tzw. teoria procesowa pozytywna⁴), czy też skutek prawomocności traktuje się jako negatywną przesłankę procesową (tzw. teoria procesowa negatywna⁵).

2

PRAWOMOCNOŚĆ FORMALNA I PRAWOMOCNOŚĆ MATERIALNA ORAZICHSTOSUNEK DO POWAGI RZECZY OSĄDZONEJ

W obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego w szeregu przepisach mowa jest o prawomocności orzeczeń oraz odnoszącej się do niej powadze rzeczy osądzonej. Ustawodawca zagadnieniu prawomocności orzeczeń poświęcił oddzielny rozdział w kodeksie postępowania cywilnego, który stanowią artykuły od 363 do 366 k.p.c.⁶.

W nauce i doktrynie na gruncie obowiązujących przepisów wyróżnia się prawomocność formalną oraz prawomocność materialną. Prawomocność

³ Por. A. Miączyński, *Istota prawomocności w świetle poglądów nauki niemieckiej*, *Studia Cywilistyczne*, nr 25–26/1975, s. 160; Z. Resich, *Res iudicata*, Warszawa 1978, s. 7 oraz W. Kufel, *op. cit.*, s. 50.

⁴ Jej twórcą i głównym przedstawicielem był F. Stein oraz K. Hellwig, zob. W. Kufel, *op. cit.*, s. 52 i 53 oraz A. Miączyński, *Istota prawomocności...*, *op. cit.*, s. 162 i *ibidem* powołana literatura.

⁵ Reprezentowana głównie przez L. Rosenberga i E. Böttlicher. Zob. W. Kufel, *op. cit.*, s. 53 i 54.

⁶ Powagi rzeczy osądzonej dotyczy także art. 58 k.p.c., zgodnie z którym „wyrok prawomocny zapadły w sprawie wytoczonej przez prokuratora ma powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, a stroną przeciwną”. Zdanie drugie tego przepisu wprowadza istotny wyjątek od tej zasady, gdyż „w sprawach o roszczenia majątkowe prawomocne rozstrzygnięcie sprawy nie pozbawia strony zainteresowanej, która nie brała udziału w sporze, możliwości dochodzenia swoich roszczeń w całości lub w tej części, w której nie zostały zasądzone”, tym samym chroniąc osoby trzecie (niebiorące udziału w procesie) przed niekorzystnym dla nich rozstrzygnięciem.

formalna (art. 363 k.p.c.) jest to zdaniem W. Broniewicza⁷ wynikająca z niezaskarżalności orzeczenia w drodze zwyczajnych i szczególnych środków zaskarżenia niemożność uchylecia albo zmiany orzeczenia. Pod pojęciem tzw. zwyczajnych środków odwoławczych należy rozumieć: apelację od wyroku sądu I instancji (art. 367 k.p.c.), apelację od postanowienia orzekającego co do istoty sprawy wydanego w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.) oraz zażalenie na postanowienie sądu I instancji (art. 394 i nast. k.p.c.)⁸. Natomiast do innych, szczególnych środków zaskarżenia należy zaliczyć: sprzeciw od wyroku zaocznego (art. 344 k.p.c.), zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty (art. 493 k.p.c.) oraz sprzeciw od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym (art. 502 k.p.c.)⁹.

Natomiast prawomocność materialna nie jest w doktrynie ujmowana w sposób jednolity. Szczególne problemy wiążą się z rozróżnieniem powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) od mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia (art. 365 § 1 k.p.c.). Część przedstawicieli doktryny utożsamia te pojęcia, nie rozróżniając tych instytucji prawnych¹⁰. Z kolei przedstawicieli doktryny dokonujących rozróżnienia wyżej wymienionych pojęć, można podzielić na dwie grupy. Pierwsza często utożsamia pojęcie prawomocności materialnej z mocą wiążącą orzeczenia prawomocnego formalnie¹¹. Według nich powyższa moc wiążąca wynika niejako z samej natury rzeczy i polega na przyjęciu, że dana sytuacja prawna układa się tak, jak zostało to przyjęte w orzeczeniu¹². Druga grupa wyraża zapatrywanie, że prawomocność materialna orzeczenia została uregulowana w art. 365 § 1 oraz art. 366 k.p.c., przy czym art. 365 § 1 k.p.c. reguluje ją w aspekcie skutków pozytywnych, art. 366 k.p.c. zaś w aspekcie skutków negatywnych¹³.

⁷ W. Broniewicz *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2006, s. 250 i n.; *idem*, *Prawomocność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, *Studia Iuridica*, nr 5/1976, s. 74.

⁸ Zob. Komentarz K. Piaseckiego do art. 363 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, t. 1, Warszawa 2014.

⁹ Por. *ibidem*; A. Góra-Błaszczkowska *Orzeczenia w procesie cywilnym art. 316–366 k.p.c. Komentarz* Warszawa 2003, s. 208, 209.

¹⁰ W. Berutowicz *Postępowanie cywilne w zarysie*, Wrocław 1971, s. 107 i n.; Z. Hahn, Powaga rzeczy osądzonej, *Polski Proces Cywilny*, nr 9/1935, s. 257 i n. oraz M. Sawczuk, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, *Polski Proces Cywilny*, nr 5–6/1938, s. 14 i n.

¹¹ Por. Ł. Błaszczak, Instytucja rozszerzonej prawomocności wyroku, a przepis art. 778¹ k.p.c., *Przegląd Prawa Egzekucyjnego*, nr 10/2009, s. 8 i n. oraz powołana *ibidem* literatura.

¹² W. Broniewicz *Postępowanie cywilne...*, *op. cit.*, s. 251; *idem*, *Prawomocność orzeczeń...*, *op. cit.*, s. 74, 75.

¹³ Por. Komentarz A. Jakubeckiego do art. 365 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX 2013, Nr 147352 oraz wskazana *ibidem* literatura.

Ostatnio przytoczone zapatrywanie nawiązuje do przyjętych w nauce niemieckiej koncepcji, w myśl których moc wiążąca stanowi aspekt pozytywny, a zakaz ponownego orzekania w sprawie to aspekt negatywny procesowej koncepcji prawomocności materialnej¹⁴.

Zwolennicy odróżnienia pojęcia powagi rzeczy osądzonej i mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia wskazują, że instytucje te są całkowicie odrębne i niezależne od siebie. Za trafnością tego poglądu na gruncie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania cywilnego przemawia między innymi to, że instytucje te zostały przez ustawodawcę uregulowane w dwóch różnych przepisach. Ponadto moc wiążąca, jak to wynika z art. 365 § 1 k.p.c., odnosi się do wszystkich orzeczeń, zarówno tych rozstrzygających sprawę co do istoty, jak i proceduralnych, natomiast powaga rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) dotyczy tylko orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty. Należy także wskazać, że granice podmiotowe mocy wiążącej (art. 365 § 1 k.p.c.) są szersze i inaczej ukształtowane niż granice powagi rzeczy osądzonej.

Wspólną funkcją tych instytucji jest to, że zapewniają i zabezpieczają one stabilność sytuacji procesowej ustalonej w orzeczeniu. Przy czym skutki powagi rzeczy osądzonej są bardziej dalekosiężne i restrykcyjne, gdyż w przypadku ich zaistnienia ustawodawca zakazuje ponownego orzekania w tej samej sprawie (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), a w przypadku wszczęcia postępowania przewiduje jego nieważność (art. 379 pkt. 3 k.p.c.). Natomiast moc wiążąca prawomocnego orzeczenia skutkuje niedopuszczalnością badania w innym, późniejszym postępowaniu kwestii, która została już rozstrzygnięta prawomocnym orzeczeniem. Według I. Kunickiego¹⁵ związanie orzeczeniem oznacza nie tylko niedopuszczalność dokonywania ustaleń sprzecznych z rozstrzygnięciem zawartym w prawomocnym orzeczeniu, ale także w ogóle przeprowadzania postępowania dowodowego w danej kwestii.

Opowiedzenie się za stanowiskiem utożsamiającym pojęcie powagi rzeczy osądzonej z mocą wiążącą albo stanowiskiem odróżniającym te instytucje ma istotne znaczenie dla dalszych rozważań, gdyż dokonany wybór ma wpływ na granice podmiotowe powagi rzeczy osądzonej. Opowiedzenie się za pierwszym stanowiskiem implikuje rozszerzenie powagi

¹⁴ Zob. I. Kunicki *Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym*, Warszawa 2010, s. 281 oraz wskazana *ibidem* literatura.

¹⁵ *Idem*, Glosa do wyroku SN z 15 lipca 1998 r. (II UKN 129/98), *Przegląd Sądowy*, nr 1/2002, s. 147 i n.

rzeczy osądzonej nie tylko na strony postępowania¹⁶, ale również na osoby trzecie pozostające poza postępowaniem, co wprost wynika z art. 365 § 1 k.p.c. *in fine*. Powyższe oznaczałoby, że osoba trzecia niebiorąca udziału w postępowaniu zostałaby objęta powagą rzeczy osądzonej i nie mogłaby dochodzić swoich roszczeń na drodze sądowej, co według Ł. Błaszczaka¹⁷ jest sprzeczne z art. 45 Konstytucji, który wyraźnie wskazuje, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Wśród zwolenników rozróżnienia instytucji powagi rzeczy osądzonej i mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia również występują pewne rozbieżności dotyczące granic podmiotowych powagi rzeczy osądzonej. Większość autorów¹⁸ zgodnie przyjmuje, że pod pojęciem „strona” na gruncie art. 366 k.p.c. rozumieć należy także następców prawnych strony postępowania pod tytułem ogólnym, a także szczególnym¹⁹. Kwestia sporna dotyczy natomiast tego czy pojęcie „strona” w wyżej wymienionym przepisie, zostało użyte przez ustawodawcę w znaczeniu procesowym, czy materialnym (tj. dotyczącym stron stosunku materialnoprawnego). Należy zatem postawić sobie pytanie, czy powaga rzeczy osądzonej dotyczy wyłącznie podmiotów wskazanych w sentencji zapadłego wyroku, czy też rozciąga się na strony stosunku materialnoprawnego rozpatrywanego w procesie.

¹⁶ W świetle obowiązującego prawa procesowego nie wystarcza obecnie operowanie jednolitym pojęciem strony procesowej. W związku z powyższym w judykaturze (orzeczenie SN z 04.05.1966 r. OSNCP 1967, nr 2, poz. 25) oraz doktrynie (K. Stefko, *Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1956, s. 56) postuluje się konieczność rozróżnienia strony procesowej w znaczeniu formalnym oraz w znaczeniu materialnym. Określenie „strona w znaczeniu materialnym” nie oznacza, iż chodzi o stronę stosunku materialnoprawnego. Stroną procesową-powodową w znaczeniu formalnym jest osoba lub inny podmiot, który we własnym imieniu poszukuje przed sądem ochrony praw podmiotowych własnych lub cudzych (np. prokurator, organizacje pozarządowe, Rzecznik Praw Obywatela). Natomiast osoba, na rzecz której i w której interesie poszukiwana jest przed sądem ochrona jej praw podmiotowych i której dotyczą skutki procesu oraz zapadłego w nim wyroku, jest stroną procesową w znaczeniu materialnym, czyli rzeczywistym. Zob. J. Jodłowski, *Postępowanie cywilne*, red. J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, Warszawa 2009, s. 187 i n.

¹⁷ Ł. Błaszczak, *op. cit.*, s. 14 i 15.

¹⁸ M. Jędrzejewska, Rozszerzona prawomocność wyroków, a rodzaje współuczestnictwa, *Studia Iuridica*, 5/1976, s. 114; A. Góra-Błaszczkowska, *op. cit.*, s. 224 i wskazana *ibidem* literatura; A. Jakubecki, Komentarz do art. 366 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...*, *op. cit.* oraz wyrok SN z dnia 10.04.1963 r., II CR 26/63, *Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych*, z. 7–8/1964, poz. 134, z glosą W. Siedleckiego.

¹⁹ W przypadku podstawienia procesowego powaga rzeczy osądzonej będzie obejmowała podmiot zastępowany, powyższe wynika z istoty podstawienia procesowego. Por. W. Broniewicz *Prawomocność orzeczeń...*, *op. cit.*, s. 77, 78.

Często strona w znaczeniu procesowym będzie jednocześnie tożsama ze stroną stosunku materialnoprawnego. Mogą się jednak zdarzyć i takie sytuacje, gdy nie wszystkie osoby będące stroną stosunku materialnoprawnego będą brały udział w procesie. Z taką sytuacją mamy do czynienia w szczególności w przypadku współuczestnictwa jednolitego, gdy nie wszyscy współuczestnicy jednolici biorą udział w postępowaniu²⁰.

3

POWAGA RZECZY OSĄDZONEJ A WSPÓŁUCZESTNICTWO JEDNOLITE

Powyższym zagadnieniem zajął się Sąd Najwyższy, który w postanowieniu z dnia 27 kwietnia 1999 r.²¹ wskazał, że „w razie współuczestnictwa jednolitego (art. 73 § 2 k.p.c.) prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej wobec wszystkich współuczestników, także tych, którzy nie zostali w wyroku wymienieni”. Stan faktyczny na gruncie wyżej wymienionego postanowienia Sądu Najwyższego kształtował się w ten sposób, że został najpierw wydany prawomocny wyrok oddalający powództwo w przedmiocie eksmisji w stosunku do jednego z małżonków, natomiast w później wytoczonym powództwie powód żądał eksmisji w stosunku do obu małżonków. W powyższej sytuacji niewątpliwie mamy do czynienia jednocześnie ze współuczestnictwem jednolitym oraz koniecznym po stronie pozwanej. Sąd Najwyższy, jak już zostało wyżej przytoczone, uznał, że prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej także wobec współuczestników jednolitych, którzy nie zostali w wyroku wymienieni (tj. w rozpatrywanym przez sąd wypadku w stosunku do małżonka, który nie był stroną procesową pierwszego postępowania). Tym samym Sąd Najwyższy opowiedział się za stanowiskiem, że powaga rzeczy osądzonej nie dotyczy tylko stron procesu, ale także stron stosunku materialnoprawnego, niezależnie od tego czy wszystkie one brały udział w toczącym się postępowaniu.

Powyższy pogląd prowadzi do określonych implikacji praktycznych. W przypadku bowiem gdyby w analogicznej sytuacji faktycznej jak wyżej

²⁰ Szerzej na temat współuczestnictwa procesowego oraz współuczestnictwa jednolitego, M. Jędrzejewska, *Współuczestnictwo procesowe. Istota – Zakres – Rodzaje*, Warszawa 1975.

²¹ Postanowienie SN z 27.04.1999 r., III KKN 48/99, Lex nr 50726.

wymieniona został wydany najpierw prawomocny wyrok uwzględniający powództwo o opróżnienie lokalu w stosunku do jednego z małżonków, należałoby przyjąć że powyższy wyrok ma powagę rzeczy osądzonej w stosunku także i do drugiego małżonka, który nie brał udziału w toczącym się postępowaniu. Należy zatem zastanowić się, czy taki wyrok jest skuteczny i wykonalny w stosunku do drugiego małżonka (współuczestnika jednolitego), który nie został wskazany w sentencji wyroku.

4

KLAUZULA WYKONALNOŚCI NARZECZ LUB PRZECIWKO WSPÓŁCZESTNIKOWI JEDNOLITEMU NIEOBJĘTEMU WYROKIEM

W pierwszej kolejności należy wskazać, że w doktrynie²² i orzecznictwie²³ przyjmuje się, że postępowanie w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności służy zbadaniu, czy z proceduralnego punktu widzenia dopuszczalne jest prowadzenie egzekucji na podstawie określonego aktu, a w szczególności – czy istnieje niewadliwy tytuł egzekucyjny. Ponadto przyjmuje się, że skomplikowane kwestie materialnoprawne, w tym badanie istnienia określonego stosunku prawnego i ustalanie jego treści w ogóle nie mogą być rozpoznawane przy nadawaniu klauzuli wykonalności²⁴. Wyjątkowo do zagadnień o charakterze materialnoprawnym w postępowaniu klauzulowym, których zbadanie jest w wielu wypadkach stosunkowo łatwe i nie wymaga przeprowadzenia szczegółowego postępowania dowodowego, można zdaniem M. Mulińskiego²⁵ zaliczyć: 1) ustalenie nadejścia terminu spełnienia świadczenia oraz ziszczenie się warunku, od którego uzależnione jest wykonanie zobowiązania, 2) stwierdzenie następstwa prawnego, 3) ustalenie, że dłużnik oraz ewentualnie inne osoby ponoszą ograniczoną odpowiedzialność za określone zobowiązanie. Ponadto

²² M. Muliński *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 12 oraz wskazana *ibidem* literatura.

²³ Postanowienie SN z 05.09.1967 r., I CZ 20/67, z głosem K. Potrzebowskiiego, *Orzecznictwo Sądów Polskich*, Warszawa 1968, nr 5, poz. 90.

²⁴ M. Muliński, *op. cit.*, s. 14 oraz wskazana *ibidem* literatura.

²⁵ *Ibidem*, s. 14 i 15.

wyżej wymieniony autor zauważa, że ustawodawca dokonuje istotnych ograniczeń dowodowych w ramach postępowania klauzulowego, dopuszczając na gruncie art. 786–787¹ k.p.c. i 788–789 k.p.c. badanie zagadnień o charakterze materialnoprawnym wyłącznie na podstawie określonych dokumentów²⁶.

Należy zatem zauważyć, że obowiązujące przepisy dotyczące postępowania klauzulowego nie przewidują możliwości nadania klauzuli wykonalności na rzecz, jak i przeciwko współuczestnikowi jednolitemu, który nie został wskazany w treści sentencji wyroku²⁷. W związku z powyższym przyjęcie poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 kwietnia 1999 r., że „w razie współuczestnictwa jednolitego (art. 73 § 2 k.p.c.) prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej wobec wszystkich współuczestników, także tych, którzy nie zostali w wyroku wymienieni”, skutkuje odrzuceniem pozwu wniesionego zarówno przez, jak i przeciwko współuczestnikowi jednolitemu niewymienionemu w sentencji wcześniej wydanego wyroku, z uwagi na treść art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., a tym samym uniemożliwia skuteczne dochodzenie roszczenia przez albo przeciwko współuczestnikowi jednolitemu nieobjętemu treścią prawomocnego wyroku (z uwagi na brak substratu, któremu mogłaby zostać nadana klauzula wykonalności).

Poglądy utożsamiające rozszerzoną prawomocność (moc wiążącą) wyroku z rozszerzoną powagą rzeczy osądzonej, jak również poglądy rozszerzające zakres podmiotowy powagi rzeczy osądzonej także na strony stosunku materialnoprawnego, jak słusznie wskazuje A. Jakubecki²⁸, są niewątpliwie atrakcyjne dla praktyki, ponieważ pozwalają na odrzucenie pozwów w sprawach, które wymagałyby merytorycznego (choć z uwagi na treść art. 365 § 1 k.p.c. niewątpliwie uproszczonego) rozpoznania i rozstrzygnięcia. W literaturze²⁹ wskazuje się jednocześnie, że powyższe stanowiska

²⁶ W literaturze i orzecznictwie budziły liczne kontrowersje przepisy, które przewidywały rozpoznanie w postępowaniu klauzulowym złożonych kwestii materialnoprawnych i nie wprowadzały jednocześnie ograniczeń dowodowych przy ich badaniu. Zob. *ibidem*, s. 16 i n.

²⁷ Poza sytuacjami wynikającymi wprost z przepisów ustawy przewidujących możliwość nadania klauzuli wykonalności na osobę trzecią, np. następcę prawnego (art. 788 k.p.c.), które, jak już wskazano, objęte są ścisłymi ograniczeniami dowodowymi. Ponadto przepisy przewidujące możliwość nadania klauzuli wykonalności przeciwko osobie trzeciej (778¹ k.p.c., 787–787¹ k.p.c., 788 k.p.c., 789 k.p.c. itd.), nie są na tyle pojemne, aby obejmować wszystkie przypadki współuczestnictwa jednolitego, por. art. 209 k.c.

²⁸ Zob. Komentarz A. Jakubeckiego do art. 366 k.p.c., *op. cit.*

²⁹ Zob. Komentarz P. Telengi do art. 366 k.p.c., *op. cit.*

zawierają również mankamenty aksjologiczne, gdyż dają pierwszeństwo wartościom, jaką stanowi niewzruszalność osądzenia sprawy dla utrzymania stabilności porządku prawnego wobec indywidualnego prawa obywatela (tj. osoby trzeciej, która nie była stroną procesu) do merytorycznego rozpoznania jego sprawy przez sąd.

5

POWAGARZECZYOSĄDZONEJAMOŻLIWOŚĆNADANIA KLAUZULI WYKONALNOŚCI NA RZECZ INTERWENIENTA UBOCZNEGO

Dotychczasowe rozważania są również aktualne na gruncie instytucji interwencji ubocznej samoistnej, gdyż każdy współuczestnik jednolity nie biorący udziału w postępowaniu, będzie mógł przystąpić do tego postępowania w charakterze interwenienta ubocznego samoistnego. Ponadto ustawodawca wskazuje, że do stanowiska takiego interwenienta w procesie stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym (art. 81 k.p.c.). Podstawą interwencji ubocznej mogą być nie tylko sytuacje, w których wyrok będzie niepodzielnie dotyczył wszystkich współuczestników (art. 73 § 2 k.p.c.), ale każdy przypadek, gdy wyrok w sprawie ma odnieść bezpośredni skutek prawny między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której interwenient przystąpił (art. 81 k.p.c.). Na przykład z art. 375 § 2 k.c. wynika, że wyrok zapadły w stosunku do jednego z dłużników solidarnych jest bezpośrednio skuteczny wobec innych dłużników solidarnych, którzy brali udział w procesie jako interwenci uboczni, jeżeli wyrok ten zwalnia dłużnika z długu w oparciu o zarzuty wspólne dla wszystkich dłużników³⁰. Bezpośredniość oddziaływania wyroku na sferę prawną osoby trzeciej może wynikać także z wykonalności wyroku³¹ i tak wyrok przeciwko spółce osobowej będzie bezpośrednio skuteczny w stosunku do współników ponoszących odpowiedzialność bez ograniczeń, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, jak również wtedy gdy jest oczywiste, że egzekucja ta będzie bezskuteczna (art. 778¹ k.p.c.).

³⁰ Zob. M. Jędrzejewska, Interwencja uboczna samoistna, *Państwo i Prawo*, nr 10/1971, s. 578 i n. oraz *eadem*, *Rozszerzona prawomocność wyroków...*, *op. cit.*, s. 121, 122.

³¹ *Eadem*, *Interwencja uboczna...*, *op. cit.*, s. 583 i n.

W literaturze³² przyjmuje się powszechnie, że zarówno interwenient uboczny samoistny, jak i niesamoistny nie jest stroną postępowania, a jedynie jego uczestnikiem (podmiotem postępowania). Pomimo tego część doktryny zajmuje stanowisko, że wyrok zapadły w sprawie, w której brał udział interwenient uboczny samoistny, obejmuje powagą rzeczy osądzonej także interwenienta. Powyższy pogląd wywodzony jest najczęściej z bezpośredniości skutku, jaki wywołuje zapadły wyrok w sferze prawnej interwenienta ubocznego samoistnego³³ oraz okoliczności, że interwenient uboczny jest stroną stosunku cywilnoprawnego rozpatrywanego w postępowaniu, w którym został wydany wyrok³⁴.

Powyższe stanowisko doktryny należy skonfrontować z przepisami dotyczącymi postępowania klauzulowego w celu udzielenia odpowiedzi, czy na gruncie obowiązujących przepisów istnieje możliwość nadania klauzuli wykonalności na rzecz, jak również przeciwko interwenientowi ubocznemu.

Według J. Klimkowicza³⁵ niezbędne jest odróżnienie w tym zakresie instytucji interwencji ubocznej samoistnej i niesamoistnej. Zdaniem autora w przypadku interwencji niesamoistnej interwenient nie może żądać wszczęcia egzekucji dla siebie, gdyż, nie będąc podmiotem stosunku prawnego rozpoznawanego w procesie, nie może uzyskać żadnego (poza kosztami procesu) świadczenia. Pośredni interes interwenienta ubocznego niesamoistnego nie wykracza zatem, zdaniem J. Klimkowicza, poza postępowanie rozpoznawczo-orzekające.

Odmienne, zdaniem wyżej wymienionego autora, sytuacja kształtuje się w przypadku interwencji ubocznej samoistnej, bowiem bezpośrednio

³² Zob. I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2003, s. 314; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 407, 408 oraz M. Manowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I (art. 1–505³⁷)*, red. eadem, Warszawa 2011, s. 182.

³³ Por. A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. idem, Warszawa 2012, s. 172 oraz I. Gromska-Szuster, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, t. 1, art. 1–366, Warszawa 2011, s. 299, przy czym autorka wskazuje, że interwenient uboczny samoistny zostanie objęty powagą rzeczy osądzonej w sytuacji, gdy „wyrok będzie korzystny dla strony, do której przystąpił”. Natomiast A. Miączyński w swojej pracy p.t. Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, z. 67/1974, s. 126 wykazuje, że nie można zgodzić się ze sprawozdaniem bezpośrednich skutków orzeczenia do powagi rzeczy osądzonej, gdyż należy ściśle odróżnić skutki prawomocności orzeczenia od skutków wynikających z jego skuteczności.

³⁴ Zob. Komentarz P. Telengi do art. 81 k.p.c., [w:] *Komentarz aktualizowany...*, op. cit.

³⁵ J. Klimkowicz *Interwencja uboczna według kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1972, s. 139, 140.

oddziaływanie zapadłego rozstrzygnięcia w stosunku do interwenienta ubocznego samoistnego (art. 81 k.p.c.) obejmuje także skutek w postaci wykonalności tego rozstrzygnięcia (wyroku). W związku z tym interwenzent uboczny samoistny powinien mieć możliwość ten skutek realizować przez żądanie wszczęcia egzekucji na swoją rzecz. J. Klimkowicz³⁶ upatruje możliwość uzyskania przez interwenienta ubocznego samoistnego klauzuli wykonalności na podstawie art. 788 k.p.c. Poglądowi temu wyraźnie przeciwstawia się M. Muliński³⁷, wskazując, że treść tego przepisu nie uzasadnia tak rozszerzonej, czy wręcz dowolnej interpretacji, w przypadku gdy interwenzent uboczny nie jest następcą prawnym strony.

Akceptując stanowisko wyrażone przez M. Mulińskiego, należy opowiedzieć się za możliwością nadania klauzuli wykonalności zarówno na rzecz jak i przeciwko interwenzentowi ubocznemu samoistnemu, ale jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie. Jeżeli zatem nie ma przepisu pozwalającego na nadanie klauzuli wykonalności na rzecz interwenienta ubocznego lub przeciwko niemu (np. art. 778¹ k.p.c., art. 787–787¹ k.p.c., art. 788 k.p.c., art. 789 k.p.c.), interwenzent uboczny (zarówno samoistny, jak i niesamoistny) nie jest legitymowany do udziału w postępowaniu klauzulowym.

Z uwagi zatem, że nie zawsze istnieje możliwość nadania klauzuli wykonalności zarówno przeciwko, jak i na rzecz interwenienta ubocznego samoistnego, będzie on musiał dochodzić swojego roszczenia (ewentualnie wierzyciel będzie dochodzić przeciwko interwenzentowi ubocznemu roszczenia) w odrębnym postępowaniu. W związku z powyższym objęcie powagą rzeczy osądzonej interwenienta ubocznego samoistnego skutkowałoby odrzuceniem pozwu (art. 199§ 1 pkt 2 k.p.c.) i niemożnością dochodzenia roszczenia przez lub przeciwko interwenzentowi ubocznemu na drodze postępowania egzekucyjnego (z uwagi na brak substratu nadającego się do opatrzenia klauzulą wykonalności).

³⁶ *Ibidem*, s. 139. Autor powołuje się w tym zakresie na M. Allerhanda (Proces o świadczenie niepodzielne, *Polski Proces Cywilny*, nr 5–6/1938, s. 134), zdaniem którego przepis o przepisaniu klauzuli wykonalności należy stosować także w wypadku, gdy z tytułu może korzystać inna osoba niż strona.

³⁷ M. Muliński, *op. cit.*, s. 87 i 88.

6

PODSUMOWANIE

Konfrontacja przepisów dotyczących prawomocności orzeczeń, a w szczególności art. 366 k.p.c. dotyczącego powagi rzeczy osądzonej z przepisami dotyczącymi postępowania klauzulowego prowadzi do wniosku, że na gruncie obowiązujących przepisów najbardziej adekwatna wydaje się być koncepcja powagi rzeczy osądzonej, której zakres podmiotowy ogranicza się do stron postępowania wskazanych w sentencji wyroku. Przyjęcie bowiem koncepcji przewidujących szerszy zakres podmiotowy powagi rzeczy osądzonej może pozbawić w świetle obowiązujących przepisów prawa niektóre podmioty możliwości skutecznego dochodzenia roszczenia zarówno na drodze postępowania sądowego (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), jak i egzekucyjnego (brak możliwości nadania klauzuli wykonalności).